

ULUSLAR ARASI MİMARLAR BİRLİĞİ
DÜNYA MİMARLIK GÜNÜ,
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER DÜNYA KONUT GÜNÜ,
GİRESUN 6 EKİM 2002

Prof.Dr .Şinasi Ademir
KTÜ.Mimarlık Bölümü, Trabzon,
Tlf. 0462 377 2686, e-posta : aydemir@ktu.edu.tr

KÜLTÜR ,KÜLTÜREL SÜREKLİKİK, MİMARİ VE DOĞAL MİRASIN
KORUNMASI VE KÜLTÜREL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

1. Kültür Kavramı

Kültür insan türüne özgü; inanç ve davranışlar bütünü ile bu bütünün parçası olan maddi nesnelere "olarak tanımlıyor. Toplumsal yaşamın dil, düşünce, gelenek, işaret sistemleri, kumlar, yasalar, aletler, teknikler, sanat yapıları gibi her türlü maddi ve manevi ürünlerini kapsar.

2. Kültür ve Uygarlık

Kökeninde tahıl ve hayvan yetiştiriciliği anlamında olan (tarım- hayvancılık kültürü) , zamanla insan yeteneklerinin geliştirilmesi, inceltilmesi , iyileştirilmesi anlamında kullanılmaya başlar. 18. yüzyılda kültür kavramına rakip olarak "uygarlık (civilization)" kavramı ortaya atıldı. Uygarlık barbarlığın karşıtıdır, insanın edindiği teknik ve toplumsal becerileri anlatmak için kullanılır; onunda kökeni Latince'de "özenli,eğitilmiş yada kibar anlamı taşıyan *civil*" sözcüğüdür.

Aydınlanma Felsefesi ile, uygarlık yada uygarlaşma kaçınılmaz olarak bir tarihsel ilerleme anlamı da kazandı. Bu dönemde kültür ve uygarlık henüz eş anlamlı terimlerdir. Kültür kavramı inançları ve dini de içerirken, uygarlık kavramı/sözcüğü, aydınlanma düşüncesi doğrultusunda *yalnızca din dışı ilerlemeyi* anlatmada kullanıldı. 18.yüzyıl sonlarında iki kavram arasında karşıtlık ortaya çıktı. Fransa da Rousseau, Almanya da romantik felsefeciler, uygarlığın yüzeyselleşme/ *yerleşme* ve doğal durumdan uzaklaşarak yapaylaşma/ *insan yapısı nesne ve yerleşmeler* demek olduğunu öne sürdüler.

Kültür, insanın "*içsel*" olgunlaşmasını, uygarlık ise "*dışsal*" gelişmesini , doğa üzerindeki egemenliğini belirtmek için kullanılmaya başlandı. Bu bağlamda; *ruhsal, içsel, kültürel* gelişme ile *fiziksel, dışsal ve teknik* gelişme birbirinin tamamlayıcılarıdır. 18.yüzyıl sonlarından 20.yüzyıl başlarına kadar kültür ve uygarlık kavramları çatışması vardır. Bu çatışmada kültür kavramının kapsamı da etkilenmiştir. Başlangıçta; din, ahlak,sanat, felsefe gibi "*manevi*" disiplinlerle birlikte kültürün bir parçası sayılan *bilim* 19.yüzyılda karşı safa itilmiş, uygarlığın en önemli öğelerinden sayılır olmuştur. Buna karşılık *din* de kültür içindeki yerini *sanata* bırakmıştır.

20.yüzyılın ilk yarısında Avrupa ve Amerika da kültürle uygarlık arasındaki çatışmayı aşmaya yönelik ve daha çok görsel sanatlarda ve mimarlıkta ve endüstri alanlarında etkili olacak olan *Bauhaus* akımı ki, daha sonraları *modernizm* olarak adlandırılan akım ortaya çıktı. Bauhaus'un kültürle uygarlığı birleştirerek hem bireye hem de topluma seslenebilecek saf biçimlerin yaratılabileceğini göstermek gibi vizyonu üstlenmiştir.

Kültür tanımı 20.yüzyılın ikinci yarısından itibaren yeni boyutlar kazandı, *kültür* yerine *kültürler* ön plana çıkarıldı. Antropoloji ve Arkeoloji bilimlerinin gelişmesi bu yönde etkili oldu. Artık bir Seneca , bir Eskimo vb .kültüründen söz edilebilmektedir. Bunlar gerçekte farklı sosyo- kültürel sınıflamalardır; bununla belli bir yerde yaşayan, belli bir toplumun yada çok farklı yerlerde yaşayan çok sayıda toplumların kültürleri anlaşılmalıdır.

Kentsel kültürlerle kentsel olmayan kültürler arasında genel bir ayırım yapılır.Kentsel kültürlerin alt türleri olarak göçebe toplumlar kültürü, yerleşik avcılık-toplayıcılık kültürleri, çobanlı kültürler ve tarım toplumları kültürlerinden söz edilir. Tarım kültürlerinin bittiği yerde kentsel kültürlerin başladığı kabul edilir. Giderek kültür terimi yerine *yaşam tarzı* kullanılmaya başlandı. Uzun dönemler boyunca insan ve çevresi arasındaki etkileşim sonucu ve insanın çeşitli çevre koşulları arasında seçim yapmasıyla birbirinden farklı çevreler yaratılmıştır. Bu çevrelerin her biri; kem kendinden önceki çevre koşullarını, hem de bu çevre koşulları arasında seçim yapılmasında rol oynayan kültürel araçların etkisini yansıtır.

Antropoloji bilimi dört temel kavram geliştirmiştir, bunlar; kültür alanı, yaşam alanı, ortak alan ve kültür çevresi alanlarıdır. 20.yüzyıl başlarında arkeologlarla antropologlar sanat yapıları ve alan araştırmalarından elde ettikleri bilgileri yansıtan alan gruplamaları yapmanın gereği kavrayarak, müzelerde sergilenen bazı eşya ve yapıtları kültür alanlarına göre sınıfladılar ve düzenlediler. Kültürel dağılım alanının genişliği ile kültürel ögenin yaşını saptamaya olanak hazırladılar.

Kültür alanı kavramından yola çıkarak Anadolu uygarlıkları tarihlenmiştir. Bunlar: Asurlar MÖ 1950-1750, Hititler MÖ 1750-700, Frigler MÖ 750-300, Lidya MÖ 700-300, Urartular MÖ 900-600, Kayra-Likya MÖ 700-300, İon MÖ 1050-300, Pers MÖ 545-333, Helenistik Dönem MÖ 333-30, Roma dönem MS 30-395, Bizans 330-1453, Selçuklu 1077-1308, Osmanlı 1299-1920, Cumhuriyet 1920 sonrası (Ana Britanica).

KÜLTÜR VARLIKLARI

Bütün bu uygarlıkların taşınır taşınmaz kültür varlıklarının izleri, dünyada ve Türkiye de çeşitli müzelerde ve Dünya coğrafyasında çeşitli yerlerde yer almaktadır. Değişik kültürlerin günümüze kadar ayakta kalan izleri kültür varlığı ve mimari miras olarak tanımlanmakta, değerlendirilmektedir. Bunlar: Tarihsel çevre, tarihsel anıtlar ve mimarlık örnekleri; sosyal, ticari ve dini yapılar, mühendislik yapıları vb. eski medeniyetlerin yaşayan kanıtlarıdır ki, eğitim ve kültür değerleri vardır. Ulusun/ulusların tarihsel sürekliliği koruyan/ simgeleyen, ait oldukları dönemin estetik ve mimari anlayışlarını yansıtan kültürel varlıklar, kültürel değer kapsamı içinde belgesel değer, tarihsel değer, arkeolojik değer, estetik değer, mimari

değer, kentsel görünüm (townscape) değeri, doğal görünüm (landscape) değeri taşırlar.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu “Kültür Varlıkları”nı “tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklar “olarak tanımlamaktadır. Tabiat Varlıkları ise “Jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerlerdir”. Bu tanımlar Avrupa Topluluğu toplantı ve kararlarında benzer şekilde yer almaktadır (www.archip.c2/w01/w01_appendix.pdf).

MİMARİ VE DOĞAL MİRASIN KORUNMASI VE KÜLTÜREL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KÜLTÜREL SÜREKLİLİK

MİMARİ VE DOĞAL KÜLTÜR MİRASININ KORUNMASI

Kültür alanları ve buralardaki kültür ve uygarlığın izleri, tarihsel süreçte bazen belli bir alanda tek başlarına (*Stoneage-İngiltere*), bazen de farklı kültür alanlarında, farklı bölgelerde ,örneğin; Türkiye de birden çok farklı kültür alanlarında eş zamanlı olarak ortaya çıkmışlardır. Ancak, tarihsel gelişme uygarlıkları zaman içinde dondurmıştır (dönemleri kapanmıştır). Bu bakımdan kültürlerin sürekliliğinden söz edemiyoruz, ta ki onların izlerini bulana kadar. Bunu başardığımızda da, kültürlerin izlerini günümüzde ve gelecekte, buldukları kültür alanlarında tutarak, onları doğanın ve insan oğlunun acımasızlığına terk etmeden, bugünden yarına devredilmelerini sağlamak, bunun yol ve yöntemlerini bulmak, geliştirmek, geçmişi öğrenme-öğretme ve geçmişten bilgilenme adına “ *kültürel süreklilik*” anlayışı içinde değerlendirilmeliyiz

Kültürel süreklilik “geçmiş kimliği” de yansıtır, kültürel süreklilik kültür varlıklarının korunması, kollanması ile sağlanır. Bunun içinde “korunacak” değerlerin iyi tanımlanması ve belgelenmesine öncelikle gereksinme vardır. Korunacak değerler çeşitli uluslar arası toplantılarda tartışılarak tanımlanmıştır. Venedik Tüzüğü, Avrupa Konseyi gibi toplantılarda üzerinde görüş birliği oluşturulan tanımlama şöyledir: Mimari Korunacak Anıtlar/ Yapı Parçaları/ Tekil Yapı/ Tarihsel Yapı grubu/ Tarihsel Çevre/ Sit’lerdir.

Mimari miras geçmişin belgeleri olmanın ötesinde şimdi ve gelecekte kentsel kimliğin tamamlayıcı ve ayrılmaz parçalarıdır. Ne yazık ki tarihi kentler ve sit’lerdeki mimari miras, modernleşme, ekonomik kalkınma ve imar uygulamaları adına büyük ölçüde tehdit altındalar. Tarihi kentler medeniyetlerin yuvalarıdır ve medeniyetlerin pek çok izlerini taşımaktadırlar; Delhi, Bombay, İsfahan, İstanbul bu kentlerden sadece birkaçıdır.

Koruma kavramı ve uygulaması ilk olarak 15-16 yüzyıllarda Katolik Papaların öncülüğünde Roma kalıntılarının korunması çabalarıyla başlamıştır ([wysiwyg://99/http://www.gdrc.org/heritage/](http://www.gdrc.org/heritage/))

Günümüzde ise koruma kapsamı çok genişlemiş ve korunacak kültür mirası, özellikle kentsel mimari kültür mirası üç açıdan çok önemli konuma gelmiştir, bunlar ayrıca kültürel sürekliliğin devamı için de önemlidirler:

1. **sosyal faktörler:** kentin imaj ve kimliğini artırır, kent sakinlerine gurur kaynağı olur
2. **politik-ekonomik faktörler:** mimari mirasın turizmdeki rolü (yöre ekonomisi) ve kentin arkeolojik ve tarihi yönü ile ilgilidir
3. **planlama faktörleri:**

planlama kararlarının mimari mirasa uygulanabilirliği,yeniden kullanma,iyileştirme ve canlandırma ve bütün bunları kentin genel gelişme süreçleri ile bütünleştirme (www.gdrc.org/heritage/heritage-priority.htm). Tarih öncesi ve tarihi mimari kültür mirasın arkeolojik bulgularını; ayakta kalan, kullanılan, kullanılmayan yapılarını, yapı gruplarını ve siteleri (koruma alanları) kentlerin içinde veya kent dışında gün ışığına çıkararak kentliler ve ziyaretçiler tarafından kolayca görünmesini ve ziyaret edilmelerini sağlamak; onları kollamak, bakım ve onarımlarını bilimsel yöntemlere ve uluslar arası ilkelere göre yapmak; bu tür yapı ve alanlar yanında-yakınında yapılacak yapılaşmalarda duyarlı davranmak, geçmişle bugün arasında kültürel sürekliliğin sağlanması için gereklidir.

Mimari mirasın korunmasında izlenecek yöntemler başlıca şunlardır:

- Mimari mirası/ kültür varlığını özgün niteliği ile koruma (protection,presevation)
- Restore ederek, sınırlı değişikliklerle koruma (restoration)
- Çağdaş koşullara uyarılama (modernization)
- Yeniden yaparak koruma (reconstruction, reconstitution, reproduction)(a.g.e)

Günümüzde, özellikle kent içindeki mimari mirası; konutlar, hanlar,hamamlar, medreseler gibi yapıların korunmasında, eğer olanaklı ise, onlara yeni işlevler vererek, yaşatarak korumak en akılcı korumadır.

KÜLTÜREL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Geçmiş uygarlıklara ait taşınmaz kültür varlıklarının pek çoğu zamana ve doğa koşullarına dayanamadığı için , bir çoğu da uygarlıklar çatışmaları nedeniyle yok edilmişlerdir (depremler,sel ve taşkınlar,erozyon ve harpler gibi). Çok eski uygarlıkların izlerini, bugün arkeoloji bilimi yardımıyla tekrar gün ışığına çıkarabiliyoruz, bazılarını kısmen yeniden inşa edebiliyor yada oldukları gibi koruma altına alıyoruz. İnsanlık tarihini, dolayısı ile uygarlıkların sosyal,ekonomik, politik ,mimari ve estetik değerlerini bu yolla öğreniyoruz. Burada antropoloji bilimi geçmişin insan ilişkileri ve kültürünün bizler için yorumluyor,açıklıyor, tanıtıyor.

Günümüzde hemen tüm kültür alanları ve onlara ait kalıntılar biliniyor ve arkeolojik çalışmalarla yeniden bizlere tanıtılıyor. Eski uygarlıkların önemli yapıtları ile son iki yüz yılın önemli sivil mimarlık mirasının önemli bir bölümü halen ayakta ve kullanılabilir durumda. Ancak 18.yüzyılda başlayan, 19.yüzyılda doruğa erişen endüstrileşme, günümüzde nitelik değiştirse de, özellikle kültür alanlarında/ kentlerde göçlerle nüfus yoğunlaşmasına neden oldu ve halen de oluyor. Bu nedenle , yerleşme ve iş alanları kurma amaçlı girişimlerle, kültür varlıkları tehdit altındadır. Bu alanlardaki kültür varlıklarının önemli bir bölümü ya kullanılmıyor, kullanılmıyor, yada bakımsızlıktan dış koşullara dayanamıyor,yıkılıyor, yıktırılıyor, yakılıyor.

Oysaki; kültürel mirasın ayakta tutulması, kullanılması ve yaşatılması, kentlerde sosyal ve ekonomik süreçleri canlandırıcı etki edebilir, alt yapı ve yapı stokunu daha verimli kullanmayı ve bakımlı tutmayı sağlar, böylece kentsel mirasın sosyal yararı topluma yansır.

Kültürel süreklilik içinde mimari mirası korumayı elit gruplarının ilgi alanından çıkararak topluma mal etmek (elit grupları mimari mirası topluma tanıtmaya, benimsetme ve onlara emlak ve konut ve turizm sektöründen gelecek tehditlere karşı uyarı görevlerini Safranbolu, Muğla, Mardin, Hasankeyf, İstanbul vb. örneklerinde gösterdiler; az gelişmiş ülkelerde koruma bilincinin yayılması ve topluma anlatılması genellikle elit tabaka tarafından üstlenilmiştir, www.iadb.org/sds/doc/lending.pdf) kültürel sürekliliğin sağlanması için önde gelen koşul olarak algılanmalıdır.

Kültürel sürekliliğin sağlanmasında; tarihi yerler, nesnelere ve kültürel göstergeler toplumun bilimsel, ruhani ve dini değer kültürünün ve dini inançlarının önemli göstergeleridir. Bunların rolleri ve önemleri hızlı değişen dünyada kültürel kimlik ve süreklilik ışığında korunmaya gereksinimleri vardır. Yapılar, mekanlar, yerleşmeler ve peyzaj ruhsal ve dini değerle dolu sabit elemanları ve toplumun sosyal yaşamını toplumsal gurur kaynağını temsil ederler.

Kentsel ve kırsal mimari kültürel mirasın kültürel olarak duyarlı ve uyumlu yeniden kullanma-dönüştürme, sağlıklılaştırması aynı zamanda doğal ve insan yapısı kaynakların sürdürülebilirliği ilkelerine uygun olmalıdır. Ancak, yerel ve merkezi yönetimin ilgisi ve etkin desteği olmadan kültürel sürekliliği garanti etmek, şimdilik olanaklı değildir. Ayrıca, kentli kendi sokağının, semtinin bakım ve değişiminde sorumluluk almalıdır.

Merkezi ve yerel yönetimler pro-aktif konumda olmak durumundadır ki, koruma alanında erişilen başarılı örnekler mülk sahipleri ve girişimciler için yol gösterici ve özendirici olsun. Mülk sahipleri ve girişimcilerin fonlarının bu alana yönlendirilmesindeki güçlükler aşılabilir.

Kültürel sürekliliği sağlamada asıl etkili olacak yol “kentsel korumayı bütün toplumun ilgi alanı” olarak benimsemeleri ve bunlara erişebilmeleridir. Böylece, genel anlamda, koruma çok çeşitli sosyal aktörlerin ilgi ve sorumluluğu haline gelir. Değişik ilgi/çıkar gruplarının karşılıklı etki ve etkileşimleri ile sürdürülebilirlik ivme ve dinamizm kazanabilir. Kamu sektörü yönlendirici ortam sağlar, kamu mekanları ve alt yapı yatırımları ile özel girişimcileri çeker, önlerini açar. Toplumun, kentsel mirasın farkına vararak ona değer vermesi arttıkça, miras yapıları ve tarihi bölgelerin ticari ve turistik değeri artar, koruma uygun bir ticari ilgi alanı haline gelir, çeşitli ekonomik faaliyetler için yer ihtiyacı özel girişimcileri buraya çeker. Toplumda mirasın sosyal ve ekonomik değerleri üzerinde uzlaşma sağlanabilir. Korunan ve kullanılan mimari miras alanları/sit alanlarının korunması ve kollanması bu alanlara daha genç ve dinamik nüfus çekebilir ve nüfus yapısını gençleştirir.

Son yıllarda tarihi merkezleri sıhhileştirme ve canlandırmada kültürel değerleri ekonomik fırsatlar ve yararlarla sentezleyerek kullanma ve yaşatma giderek yaygın kabul görmeye başladı.

Dünya genelinde, tarihi yapıları koruma için geliştirilen projelerin, ekonomik olarak mükafatlandırıcı ve uzun dönemde kişisel mimari mirasın ve kamu malının değerini

arttırıcı rol oynadığı gözlenmektedir. Bunun yanında , kültürün kentleri canlandırmada dikkate değer sonuçları görülmüştür (Manchester kenti planlana çalışmaları dışında, kültür planlaması adı altında kentte var olan ileride olması istenen kültür,eğlence yapıları ve festivaller,sergiler, tv ve sinema oyunları yapımı, müzik endüstrisi vb. gibi konuları uzun dönemli olarak planlayarak Londra'dan sonraki kültür merkezi olarak planlanmaktadır ve bunun için de var bütün mimari ve kültür değerlerinden sonuna kadar, yaratıcı bir vizonla yararlanmak amaçlanmaktadır; www.manchester.gov.uk/regen/culture/strategy.pdf).

Kültür varlıkları bir kez edildi mi bir daha geri getirilemiyor. Giderek kültürel geçmişle bağlar kopuyor. Kimliksiz, köksüz bir toplum ortaya çıkıyor. Elbette bunların hepsi geçmişle hesaplaşmak adına olmuyor, ama bu tür örneklerde yok değil. Kentlerde yaşlı kuşaklar, özlemle, kentlerinde kaybettikleri kültür varlıklarını hatırlıyor, kendilerini kentlerinden koparılmış hissediyorlar. Halbuki, kentlerin ve ulusların kültürel kimliklerini, bugünkü ve gelecek nesillere aktarmaları, onlarında kendi doğal ve mimari miraslarını sürdürülebilir insan merkezli kültürel gelişmelerini sağlamaları için vazgeçilmez temel yaklaşım olmalıdır. Bu görüşe rağmen mimari miras tehdit altındadır.

Tehdit sadece ekonomik yetersizliklere bağlanmamalı. Kentler önceleri tekdüze/ türdeş bir sosyal ve demografik yapıya sahipti. Günümüzde kentler büyük terminallere benzemeye başladı(otobüs terminali, havaalanı, tren garı vb.). İnsanlar bir yerlerden gelip bir süre konakladıktan sonra , dinlenip güçlendikten sonra,yeniden bir başka terminale/ kente gidiyorlar/ göç ediyorlar. Böyle bir kent topluluğu kentlileşemiyor, kent kültürünü kazanamıyor ve kentle bütünleşemiyor; mimari miras, estetik değerler, yaşanabilirlik konularını gündemine alamıyor.

İnsanoğlu yapılardan ve kültürlerden daha ölümlüdür.Giresun, Trabzon, İstanbul birkaç bin yıldır varlar.

Geleceğin tarihi bizleri bu konuda sorgulayacak ve yargılayacak tır. Bizlere düşen görev, tarihten önce kendimizi sorgulamamız ve biz ne yapıyoruz?, çocuklarımıza ve onların çocuklarına , gelecek kuşaklara ne bırakıyoruz diyebilmek ve gereğini yerine getirmektir.

O haldé neler yapabiliriz? Bu konuda merkezi, yerel ve sivil toplum kuruluşlarına düşen görevler olduğuna inanıyoruz. Bunlar :

- tarihi, kültürel anlamı olan alanları, sit'leri, doğal peyzajı, ekosistemi, yapıları ve anıtları saptama ve belgelemelerin yapma ve toplumun kültürel ve ruhsal gelişmesi ile ilgili koruma hedeflerini belirlemek
- mimari mirasın değerini ve onun korunması ve iyileştirilmesinin ekonomik canlanmaya ışık tutabilmesi için, onların farkına varılmasını teşvik etmek
- yerel miras ve kültürel kurumların , dernek ve toplulukları,mirasın korunma ve rehabilitasyon çabalarında cesaretlendirmek ve çocukları ve gençleri kendi mirasları hakkında aşılacak
- kültür mirasını korumak için etkin yasal ve finans desteği sağlamayı kolaylaştırmak
- mimari mirası koruma ve özendirme için bütün disiplinlerde korumaya uygun geleneksel sanat ve zanaatlar alanında eğitim vermek, ihtisaslaşmış insan kaynağı yetiştirmek

- kentlerin geçmişini iyi bilenlerini kültürel mirasın bekçileri, koruyucuları olarak yüceltmek ve bilgilerini kentli genç yetişkin herkese aktarmalarını sağlamak
- kentsel gelişmeyi koruma ve sıhhileştirme hedeflerini bütünleştirmek için merkezi ve yerel yönetimlerin uygun kademedeki temsilcilerine eğitim vermek
- tarihi ve kültürel mirası ve sit'leri önemli bir mal varlığı olarak görmeyi ve bunların toplumun/toplulukların ekonomik canlılıklarını sürdürmede araç olabileceklerini her fırsatta gündemde tutmak
- tarihi alanlarda yeni yapılaşmalara rehberlik etmek, tarihsel dokuyu bütünüyle korurken , kentsel peyzaj ve formlarını muhafaza etmek
- kamu, özel ve kar amaçlı olmayan girişimcileri koruma konusunda teşvik etmek
- sokak, semt, mahalle düzeyinde mimari miras ve çevre korunması ve rehabilitasyonu ve canlandırılması ve bakımı için topluma, mahalle, semt ve gereğinde tüm kent sakinlerine dayalı girişimleri desteklemek(www.unhabitat.org/unchs/english/hagenda/ck-4c-.8.htm)

Bugünkü olumsuz koşullar Türkiye daha bir süre devam edecek, belki yıkıcı etkileri azalacak. Geçmişle, geleceği ile, yaşadığı yerle bütünleşen, orasını sahiplenen çoğunluklar oluşuncaya kadar ; geçmiş ve gelecek adına mimari mirasımızı gözetim ve koruma altına almamız hepimiz için bir görev. Bunu kültürel süreklilik adına yapmalıyız, kendimizi bu konuda eleştirmeliyiz, bireysel ve toplumsal öz eleştiri yapmalıyız. Çünkü küreselleşen ve kültürlerin etkilerinin evlerimize kadar girebildiği bir Dünya' da koruma daha da önemli hale geliyor.